

*Ю.Є. КИРИЛОВ, кандидат економічних наук, доцент
Державний вищий навчальний заклад
«Херсонський державний аграрний університет»*

Методологічні орієнтири розвитку аграрного сектору України в умовах глобалізації

Особливість сучасного світу – глобалізація. Незважаючи на неоднозначність цього процесу, загально визнаною стала теза про те, що для адекватної реакції на зміни, які відбуваються в світі, необхідно формувати нову парадигму розвитку економічних систем в умовах глобалізації, однією зі складових якої виступає розробка методології економічного розвитку.

Процес глобалізації економіки є багатоаспектним та органічно пов'язаний із великими змінами в різних економічних структурах: галузевих, територіальних, техніко-економічних, інституційних. Глобалізація потенціє процеси, що відбуваються всередині окремої національної економіки, підсилюючи її конкурентні позиції або, навпаки, її недостатність в аспекті конкурентоспроможності. Тобто вона дає додаткові можливості сильним і здатним проводити ефективну національну політику розвитку, але створює значні ризики для слабких національних економік та мало ефективних урядів¹. Як зазначав академік І.Лукинов, „...глобальні науково-технічні й соціально-економічні перетворення ... не можуть не впливати і на внутрішні структурно-інституціональні зміни в кожній країні. Вони стосуються економічних і правових відносин, форм власності, володіння й господарювання всієї системи державного та ринкового регулювання і управління...”².

Здійснювані в країні соціально-економічні перетворення призвели до результатів, якісно відмінних від очікуваних. Незважаю-

чи на численні декларовані наміри, в суспільстві, й насамперед у політичній еліті, немає єдності щодо стратегічних перспектив національного розвитку в системі світового господарства. Існує необхідність перегляду сформованої нині національної моделі розвитку з урахуванням потенційних екзогенних ризиків, які виникатимуть внаслідок глобалізаційних процесів. Особливо гостро це питання стоїть перед стратегічним для вітчизняної економіки аграрним сектором. На цьому акцентують увагу ряд дослідників. Зокрема, О. Єранкін вказує на те, що особливо важливу і відчутну роль глобалізаційні процеси відіграють для майбутніх перспектив розвитку економіки агропромислового комплексу України. Аграрний сектор економіки України вступає у нову фазу свого розвитку³. Науковці інституту економіки та прогнозування НАНУ зазначають, що для вітчизняної агропродовольчої системи результати її конвергенції зі світовою системою визначаються вибором стратегії й конкретних механізмів входження у глобальний простір⁴.

Отже, на даному етапі необхідно скоригувати розвиток аграрного сектору, знайти такі шляхи та механізми входження у світову економіку, які б дали змогу максимально скористатися позитивними результатами глобалізації і, водночас, мінімізувати економічні й особливо соціальні проблеми, пов'язані з адаптацією національної еконо-

¹ Структурні зміни та економічний розвиток України: монографія / [Гесць В.М., Шинкарук Л.В., Артьомова Т.І. та ін.] ; за ред. д-ра екон. наук Л.В.Шинкарук ; НАН України ; Ін-т екон. та прогноз. – К., 2011. – С.72.

² Лукинов І.І. Економічні трансформації (наприкінці ХХ сторіччя)/ Лукинов І.І. – К.: ІЕ НАН України, 1997. – С. 86.

³ Маркетинг в АПК України в умовах глобалізації: монографія / О.О. Єранкін. – К.: КНЕУ, 2009. – С. 5.

⁴ Виклики і шляхи агропродовольчого розвитку / [Пасхавер Б.Й., Шубравська О.В., Молдаван Л.В. та ін.] ; за ред. акад. НААН Б.Й.Пасхавера ; НАН України ; Ін-т екон. та прогноз. – К., 2009. – С. 74.

міки до закономірностей світової господарської системи.

Окремі методологічні аспекти розвитку аграрної сфери, питання реформування й трансформації аграрної економіки відображені в працях П. Гайдуцького, В. Зіновчука, І. Лукінова, Ю. Лупенка, М. Маліка, В. Месель-Веселяка, О. Онищенко, Б. Пасхавера, П. Саблука, В. Трегобчука, В. Юрчишина та ін. Разом із тим теорія й методологія розвитку аграрного сектору економіки потребують подальшого дослідження, що має бути зроблено в контексті посилення глобалізаційних процесів та інтеграції України до світового господарства.

Мета статті – визначення й формулювання методологічних орієнтирів розвитку вітчизняного аграрного сектору в умовах глобалізації.

Зазначені орієнтири належить розглядати як систему концепцій і принципів, положень, способів та методів, які теоретично і практично можуть забезпечувати процес подальшого ефективного функціонування в системі світового господарства, вибір оптимальних варіантів руху й шляхів їх досягнення.

Аналізуючи двадцятирічний шлях трансформацій в АПК України, закономірності сучасного процесу глобалізації, тенденції інтеграції України до світового співтовариства, ми дійшли висновку, що подальший розвиток аграрного сектору повинен здійснюватися в межах певного комплексу методологічних орієнтирів.

1. *Здійснення політики еволюційного дододження до світогосподарських зв'язків та дотримання принципу "реформування знизу"*. Селянство за своєю суттю є консервативною системою, тому при запровадженні будь-яких реформ не можна нехтувати його історичними традиціями, соціальною психологією, яка для корінної переорієнтації вимагає особливих зусиль, значного часу, матеріальних і моральних стимулів.

Основним недоліком реформ, що запроваджуються останнім часом, є їх макропоходження та реалізація, тобто нав'язування "зверху". При цьому там, де безпосередньо трудиться конкретний працівник, селянин, аграрій, система економіко-соціальних від-

носин нерідко залишається старою і не змінює їхнє матеріальне становище та умови життя, принаймні в бік поліпшення. На другий план відсунуті ті, хто своїми руками виробляє сільськогосподарську продукцію, визначає результат діяльності аграрних підприємств, повинен здійснювати на практиці ідеї й задуми реформ. Заходи, що супроводжують реформи, мають бути обґрунтовані та роз'яснені таким чином, щоб вони стали внутрішнім переконанням і мотивацією людей до змін.

2. *Забезпечення реального статусу пріоритетності розвитку аграрного сектору в умовах глобалізації – найважливіше положення державної політики та регулювання*. Світовий досвід показує необхідність державної підтримки і регулювання аграрного сектору через забезпечення паритету цін на сільськогосподарську й промислову продукцію, дотування стратегічних видів сільськогосподарської продукції та продовольства, компенсацію частини витрат на окремі види послуг і матеріально-технічних ресурсів, пільгове оподаткування сільськогосподарських товаровиробників тощо. Важливим цей напрям є й із позицій забезпечення продовольчої безпеки України в умовах глобалізації. Пріоритетними напрямками в цьому аспекті повинні бути зміна обсягів експорту та імпорту сільськогосподарської продукції, диверсифікація виробництва, зростання купівельної спроможності населення, зміни в обсягах і структурі споживання та харчування. На державному рівні необхідна розробка системи продовольчого забезпечення країни на основі реалізації відповідних програм шляхом формування продовольчого фонду.

3. *Розвиток ринку землі*. Без відповідних законодавчих зрушень та усвідомлення того факту, що земля як основний ресурс сільськогосподарського виробництва, маючи певну вартість, є величезним активом економіки, не можна вести мову про модернізацію сільськогосподарської інфраструктури, інновації, сільський розвиток на сталій основі, конкурентні переваги вітчизняних товаровиробників на світовому ринку сільськогосподарської продукції тощо. Водночас, необхідним є створення механізму економічного

стимулювання раціонального використання земель, забезпечення державного управління в частині регулювання цільового використання землі.

4. *Створення умов та сприяння розвитку великих агропромислових формувань.* Не заважаючи функціонуванню малих форм господарювання, слід пам'ятати, що лише агрофірми, науково-виробничі об'єднання, агроконсорціуми, концерни, холдинги, фінансово-промислові групи здатні забезпечувати ефективну організацію виробництва, закупівлі, транспортування, зберігання, переробки і реалізації сільськогосподарської продукції в умовах глобалізації.

5. *Створення умов щодо залучення та збільшення вкладу особистих селянських господарств і фермерів до розширення продовольчого ринку та експортного потенціалу* на основі широкої їх кооперації й інтеграції з сільськогосподарськими товаровиробниками різних форм.

6. *Функціонування мережі агросервісних підприємств.* Питання науково-технічного обслуговування виробничих та переробних підрозділів, матеріально-технічного забезпечення є актуальними як для дрібних, так і середніх та великих підприємств, більшість з яких не можуть утримувати штат відповідних фахівців. Тому доцільним вбачається створення на кооперативних засадах агросервісних підприємств із матеріально-технічного забезпечення й надання різноманітних послуг: технічних, агрохімічних, агрономічних, зоотехнічних, ветеринарних, маркетингових та ін. У цих підприємствах будуть зосереджені висококваліфіковані спеціалісти, які обслуговуватимуть виробничі й переробні підрозділи за договором, замовленням або терміновим викликом за заздалегідь встановленими розцінками. Замовниками послуг можуть бути особисті селянські та фермерські господарства, кооперативи, будь-які товариства, що організують свою діяльність на основі горизонтальної й вертикальної кооперації.

7. *Державна програма підтримки сільськогосподарського машинобудування, розвитку ринку сільськогосподарської техніки.* Стан первинного ринку технічних засобів для аграрного сектору в Україні незадовільний. А

саме від рівня технічного забезпечення аграрних підприємств, не в останню чергу, залежить ефективність їхньої діяльності на світовому ринку, продуктивність і рентабельність виробництва, якість продукції тощо. Без створення сучасної системи машин в аграрному секторі неможливо організувати високорентабельне виробництво, налагодити випуск конкурентоспроможної продукції. Держава має безпосередньо взяти участь у відновленні сільськогосподарського машинобудування, стимулювати вітчизняні підприємства цієї галузі, здешевити кредитування товаровиробників, впроваджувати енергоощадні технології, переглянути умови інвестиційної діяльності з метою техніко-технологічного переоснащення АПК та ін.

8. *Експорт продукції переробки сільськогосподарської сировини.* В попередніх дослідженнях¹ нами було обґрунтовано доцільність експорту несільськогосподарської сировини, а саме продукції її переробки.

9. *Подолання монополізму* при закупівлі й реалізації сільськогосподарської продукції, в тому числі на експорт, формування конкурентного середовища в сфері закупівель, переробки сільськогосподарської продукції та агросервісу. У зв'язку з цим необхідно розробити механізм придбання сільськогосподарськими товаровиробниками контрольного пакета акцій переробних і агросервісних підприємств; активізувати процеси інтеграції на кооперативній основі структур, що охоплюють весь технологічний цикл від виробництва сировини до випуску та реалізації кінцевої продукції; контролювати діяльність підприємств-монополістів сфери переробки сільськогосподарської продукції, виробничо-технічного обслуговування і матеріально-технічного забезпечення АПК відповідно до вимог антимонопольного законодавства.

10. *Розвиток інфраструктури, що відповідає викликам глобалізації,* шляхом розширення експортного потенціалу, розгортання мережі торговельно-закупівельних фірм з індустрією сортування, охолодження, упаковки, зберігання й переробки

¹ Кирилов Ю.Є. Зовнішньоекономічна діяльність на ринку зерна: монографія / Ю.Є. Кирилов. – Херсон: Айлант, 2006. – 160 с.; Кирилов Ю.Є. Розвиток фермерства та ОСГ України в системі світового сільського господарства / Кирилов Ю.Є., Осадчук І.В. – Херсон: Гринь Д.С., 2011. – 300 с.

сільськогосподарської продукції з метою подальшого експорту, формування оптових продовольчих ринків із реалізації сільськогосподарської продукції, товарних бірж, забезпечення сільськогосподарським товаровиробникам пільгового безперешкодного виходу на світовий ринок; надання державної підтримки щодо створення в аграрному секторі інноваційних структур, агропромислових кластерів, кредитних спілок, земельних та інвестиційних банків тощо.

11. *Побудова принципово нової системи управління аграрним сектором.* В основі управлінської ієрархії центром її уваги повинні бути інтереси селянина, виконання державних функцій має здійснюватися через громадські й фахові об'єднання. Потребують перегляду підходи до кадрового забезпечення системи управління аграрним сектором як на макро-, так і мезорівнях.

12. *Соціальна спрямованість реформ.* Реформи повинні супроводжуватися адекватними змінами соціальної сфери. Лише через послідовне поліпшення життя селян можна досягти бажаного ефекту від економічних реформ. Соціальні перетворення на селі мають відбуватися у напрямі забезпечення високого рівня життя всіх верств сільського

населення, нормалізації демографічної ситуації, розвитку сільської інфраструктури.

Розвиток аграрного сектору України в умовах глобалізації доцільно розглядати з позицій затвердженої на державному рівні та прийнятої суспільством парадигми ефективного його функціонування в системі світового господарства. Будь-які реформи, трансформаційні ініціативи стосовно аграрного сектору повинні базуватися на запропонованій системі концептуальних положень і принципів, методологічних орієнтирів подальшого розвитку аграрного сектору. Лише дотримуючись та послідовно реалізуючи їх, можна уникнути потенційних ризиків глобалізації, сформувати конкурентоспроможний у світовому вимірі агропродовольчий комплекс і забезпечити гідні умови життя на селі.

Аналіз сучасного стану вітчизняного аграрного сектору, закономірності глобалізаційно-інтеграційних процесів вказують на необхідність розробки й запровадження додаткових політичних, економічних, організаційних, соціальних заходів щодо реалізації запропонованих методологічних орієнтирів розвитку аграрного сектору України в умовах глобалізації.

Висвітлено та сформульовано методологічні орієнтири розвитку вітчизняного аграрного сектору в умовах глобалізації.

Определены и сформулированы методологические ориентиры развития отечественного аграрного сектора в условиях глобализации.

In the article the attempt of determination and formulation of methodological orientations of development of domestic agrarian sector is done in the conditions of globalization.

*

**Н.Г. КОПИТЕЦЬ, кандидат економічних наук,
провідний науковий співробітник
Національний науковий центр "Інститут аграрної економіки"**

Перспективи імпорту м'яса в Україну

Продовольча безпека й рівень забезпечення населення високоякісними продуктами харчування на сучасному етапі є глобальною проблемою. Її позитивне розв'язання залежить від пошуку напрямів збільшення обсягів виробництва сільськогосподарської продукції в умовах обмеженості земельних,

водних та інших матеріальних ресурсів, глобалізації економічних відносин і вступу суспільства в постіндустріальну еру розвитку. Стабільне виробництво продуктів харчування за рахунок власного виробництва й оптимальних обсягів імпорту гарантують продовольчу безпеку кожної окремої країни.